

Нацыянальныя вызвольна-адраджэнскія ідэі ў савецкай беларускай літаратуре й мастацтве

Крытыкі даўно заўважылі наяўнасць у беларускай літаратуре «шляхоцкіх» і «сялянскіх» пльні, аднак гэта зусім не было пльні клясавых адменаў. У беларускіх мастакоў у цэнтры ўвагі стаяла адзіная беларуская сям'я, адна Беларусь, што станеца потым, як мы ўбыльным, твараю і ў савецкіх беларускіх мастацтве.

Клясавыя прынцыпсы сацыяльнага будання — гэта дыктатура пралетарыту, аднапартыйнасць, таталітарная ўлада, гатальская біорократызацыя ўсяго грамадзкага жывіцця, культу дзяржавы, яко му падпарядкована ўсё. Культ дзяржавы ў Савецкім Саюзе пагрозіў папярэджаў ўсіх мастакоў, што ў іхнай творчасці: «німа і ня можа быць іншых інтарэсаў, апрача... інтарэсаў дзяржавы...»¹⁷.

Усё гэта якраз разыходіца з нацыянальна-дэмакратычнымі ідэямі.

3

Да прыходу рэвалюцыі 1917 г. беларускі нацыянальна-вызвольны рух, а з ім і беларуская літаратура й мастацтва набылі дастаткова выбуховага матар'ялу, які толькі ўзяў гэта заломам. Наколькі ўсё гэта мела масавыя характеристики прывесці съветчаныя газетаў таго часу, што апісвалі той энтузіазм тых ўзрушеных нацыянальных пачынцаў, што прайяўляліся пры кожным выпадку дэмантрантаванія беларускіх літаратурна-музычных твораў, пачынаючы ад універсітэцкай аўдиторыі ў каначачы вясковай хатай¹⁸. Падобныя імпрэзы ператвараліся ў яскрава палітычныя мансістэты нацыянальнага ўздыму.

Гады 1917—1918 былі часам складання ўсіх масавага выканвання беларускіх нацыянальных гімнаў. Праўда, першая спроба ў гэтым кірунку прыпадае на 1910 г., калі паяўліся гімн «А хто там ідзе» (тэкст Я. Купалы, музыка Л. Рагоўскага), але ён ня ўтрымаўся ў практыцы і ўстуپіў месца больш адпаведнаму для свайго прызначэння гімну «Не пагаснуць зоркі ў небе» із словамі Я. Купалы і музыкай М. Янчука. Тады-ж у ролі гімну ўжывалася яшчэ і «Беларуская марсельеза» («Ад веку мы спалі») на тэкст і музыку ведамага беларускага тэатральнага дзеяча Ў. Галубка. Пазнейшыя зьяўліся ў набыт папулярнасць гімн, а хутчэй вяяцкі марш на слова М. Краўцова з музыкай У. Тэрэскага («Мы выйдзім шчыльнымі радамі»). Ужываліся ўсіх патрыятычных нацыянальных сінты, што якіх больш трывалаю ў папулярнасці была «Беларуская зямліца» (слоўкі К. Буйлы, муз. Стэліюча).

Беларускія нацыянальныя гімны, як і ўсіх патрыятычных твораў, паводле свайго ідэйнага зместу былі глыбока нацыянальнымі і ѹзлі ў разрэз з іншымі нацыянальнымі ідэямі бальшавізму. Нагаўшы прыход бальшавікоў на Беларусь і ўхны мэты сусветнае пралетарскае рэвалюцыйныя быті сустэрнутыся беларускім народам адмоўна ўарожа. Я. Лёсік ў газэце «Вольная Беларусь» называў бальшавікоў «авантурнікамі, «барбарамі»¹⁹). З. Бядуля гаварыў, што тады Беларусы былі-б задаволены, каб навет

(Працяг з папярэдняга нумару)

нэтыры іх вызвалілі ад бальшавікоў²⁰) — гэтае «гарачае хэўры»²¹). Я. Купала, апісваючы ў сваёй драме «Тутэйшы» становішча Беларусі пад акупацыямі (неймайкі і польскай), выставіў бальшавікоў, як найблізшую горкую і жудасную акупацыйную сілу. Гандаль, які рабіў саветы з Полякамі за кошт Беларусі, выклікаў гнеў і абузіненне: «... ці доўга будзе нам заломам Варшава панская і (хамская) Масква?»²²

У сваіх магутных вершы «Свайм Народу» (1918 г.) Купала даводзіў Беларусь наступна аба бальшавікоў:

«Чужак—дзікун, крывёю ўпішусь съежай,
Запрог цябе ў няволю. ў батракі
І твою маці—башкайшчыну, ружа,
Жывую рве на часцы, на кускі
Сыноў тваих расьсечні п'юсім съвеец,
Як пытушак ястраб з гнёзда разаг-
наў;
Бацькі дзяцей, а бацькоў сваіх дзеци
Сярод магіл шукаюць і канану.»²³

Найвышэйшага, магутнага патрыятычнага ўздыму й мастакага ўзроўню дасяга Купала ў сваіх вершы «Паўстань з народу нашага...» (1919), дзе вялікі паста—змагтар выклікае з свайго народу спачатку Прарока, каб той паўстаў «зняцца путь башкайшчыне», — потым — Ваяка, каб выйшаў «свой край зава-
язаць», і нарашце, зъвіртаеца да Уладара народнага, каб той зъвіяўся «адбудаваць свой збораны пасад». ²⁴

Я. Колас таксама клічаў народ на змаганьне з акупантамі роднае зямлі ў вершы—звароце «Беларускаму люду»:

«Нас падзялілі — хто? Чужаніцы,
Цёмыні дарог махляры,
К чорту іх межы! К д'яблу граніцы!
Наши тут гоні, бары!

Будзем мы самі гаспадарами,
Долі свае кавалі.
Досьць—жа, гдзе панукаці намі,
Гнаць з нашай роднай зямлі!

Будзем мы самі гаспадарами,
Будзем свой скарб ратаўцаў.
Годзе тэй крыйдубі! У ногу з братамі
Пойдзем наш край вызваліць!»²⁵

Пэрыяд НЭП-у быў адступленнем

бальшавікоў на ўсіх фронтах. Гэта было

вялікае адступленне і на фронце нацыянальным перад стыхайнай мօсі нацыянальнага дэмакратычнага руху, калі

саветам прышлося легалізаваць ліберальную адносіны, уступкі «нацдормам».

Апошня ў сваю чаргу выкарыстоўвалі

згоду на легалізацыю. У сваіх вершинах таго часу Я. Купала зъвіртаеца да бальшавікоў:

«Былых ня выклічаш вякоў
І ты, Масквы каронай гразь,
Парваных ня скучеш акоў,
З якой брахнёю ня вылазь!»²⁶

Вельмі цікава прывесці тутака некаторыя крытычныя з'явігі бальшавікоў літаратураведаў, як яны апісьвалі творчасць Купалы й Коласа перыяду

рэвалюцыі й НЭП-у. Я. Купалу называюць яны «рыцарам нацыянальстичнай контролюючай»²⁷. Беларускі бальшавіцкі паста Дзміян Бедны злобна пісаў аба Купале ў гэтым «Правда»:

«Янкин голос соловинны
Превратился в чип змеиний,
Да, в змеиний,
Да, в змеиний!»²⁸

(Заканчэнне на 3-й баччыне)

У паняволенай Беларусі

НА КАЛГАСНЫХ СЕНАЖАЦІЯХ

Ужо з лютага месяца беларуская савецкая прэса ў парадку «кругога ўздыму жыўёнагадоўлі» ды на заклік яшчэ не «зацьверджаных» дыrektyvaў XX-га зъезду партыі «палепішы прыродныя лугі й пашы», начала зъвіяшчаць карэспандэнцыі на гэту тему. Ніжэй пададзены колкі харacterных выпісак, з гэтае карэспандэнцыі, узятых толькі з аднаго нумару газеты «Звязда». Зы ўсіх як нель-

га лепш відаць, якай вялікая апатыя пануе сярод беларускага сялянства ў вадносінах да калгаснае зямлі, атрымане «на вечнае карыстаньне».

**«ДЗЕ НАБЫЦЬ
ПАТРЭБНЫ ІНВЕНТАР?»**
(«Звязда», 3. 2. 56)

Асноўныя работы асушкі ѹ асавеніяя балот Ленінскага раёну выконваюцца машынамі ММС і МТС. Але такія работы, як апрацоўка канцоў калектараў і асушальнікаў, падчыстка канаваў, прыходзіцца выконваць уручную.

Вось тут і пачынаюцца пошукуі інвэнтару. Часта навет нельга знайсці рылдёўкі. Зъвічайна штыкавая рылдёўка не прыстасавана для выймання крошкі торфу. Шуфеляў-жа ў продажы няма, яны чамусці не вырабляюцца мясоўковай прымесавасцю. Нельга дастаць жалезных грабляў, кірак, кошак, ламоў, якія патребныя для прачышчэння канаваў, зънішчаныя купіна ды карчоў. Гэта гаўнікі на імя ні ў гандлёвай сельгаснабу.

M. Прысада,
рэйнны мэліяратар Ленінскага раёну.

«З ГОДУ Ў ГОД АДНО Й ТОЕ-Ж»
(«Звязда», 3. 2. 56)

Больш за 80% лугу Хойцімскага раёну зарасло хмызняком, пакрылася купінамі. Аднак упрадакаваныем сенажаціяў нікто не займаецца. Не выкарystоўваюцца для гэтай мэтэ тэхнікі Хойцімскай і Разальмойскай МТС. І хоць іхнія кіраўнікі заключаюць з калгасамі ўмовы на ачышчэнне лугу і пашы, аднак нічога ня робяць, каб выканаць іх. Гэта гаўнікі на імя ні ў гандлёвай сельгаснабу.

«НІ З КАСІЛЬКАЙ, НІ З КАСОЙ»
(«Звязда», 3. 2. 56)

Кажды год наш калгас заключаюць ўмову з Віцебскай МТС на упрадакаваньне лугу і пашы, але ўсё дарэмна. У час збору траў, на наших лугах нельга прыбраць, ды на гэтым гаўнікі на імя няма. Аднак іхнія кіраўнікі заключаюць з калгасамі ўмовы на ачышчэнне лугаў і пашы, аднак нічога ня робяць, каб выканаць іх. Гэта гаўнікі на імя ні ў гандлёвай сельгаснабу.

P. Куйко, калгаснік.
«КУПІНЫ НА ЛУГОХ»
(«Звязда», 3. 2. 56)

Кіраўніцтва нашага калгаса засуміраўшыся з павышэніем ўрадлівасці лугу. За пасляваенныя гады ўпрадакаваныем сенажаціяў нікто не займаецца. Не выкарystoўваюцца для гэтай мэтэ тэхнікі Хойцімскай і Разальмойскай МТС. І хоць іхнія кіраўнікі заключаюць з калгасамі ўмовы на ачышчэнне лугаў і пашы, аднак нічога ня робяць, каб выканаць іх. Гэта гаўнікі на імя ні ў гандлёвай сельгаснабу.

E. Салдаценка, аграном.

«НЯ ЛЕПШ І У КАСІЦЮКОВІЧАХ...»
(«Звязда», 3. 2. 56)

Вельмі нізкі ўрадлайкі сена збіраюць калгасы Касіцюковіцкага раёну. Аднак бальшыня з іх нікай працягваюць пераўкараныне, што з'яўляецца дызялітэгій, ды на калгасікі яна паходзіць з геаграфічнай і гісторычнай спадчынай, якія нельга з'яўляюцца. Колькі кляжысьці, якія паходзіць ад Маркса й Леніна і колькі ад самога Маскоўшчыны?

Габрынька, устыдзісь! — прамовіла пані падлоўчая. А Габрынька ўся хадзіла ад съеху. Таксама съмляялася ў панна Ядвісія, крыху засаромеўшыся такой непасреднасці, прастаты і съмлесаць жартуюць.

— У вас, як бачна, ёсьць здольнасць пісьменніцы, — съмляяюць я Габрынька. — Але чаго-ж ён, гэты ваш паніч, тапіца пашоў?

Габрынька хітра зірнула на съястру. Ядвісія, відавочна, зацікаўлілася яе жартам і, съмляючыся, адказала за съястру:

— Мусіць, той паніч спалохаўся свайго чашасці.

Нямаведама чаго, сёстры пераглядаліся й перасыльваліся. Проста, ім было весела, іх цешыла гэта пасадка.

Лабановіч пачуў нейкае засмуччынне. Скуль яно, ён ня ведаў і сам. Ці не з таго, што панна Ядвісія так радуецца? Як відаць, яе нішчо на прымацоўваць. Гэта гаўнікі на імя няма. Аднак іх здзіліца засмуччынне.

Лабановіч пачуў нейкае засмуччынне. Скуль яно, ён ня ведаў і сам. Ці не з таго, што панна Ядвісія так радуецца? Як відаць, яе нішчо на прымацоўваць. Гэта гаўнікі на імя няма. Аднак іх здзіліца засмуччынне.

Лабановіч пачуў нейкае засмуччынне. Скуль яно, ён ня ведаў і сам. Ці не з таго, што панна Ядвісія так радуецца? Як відаць, яе нішчо на прымацоўваць. Гэта гаўнікі на імя няма. Аднак іх здзіліца засмуччынне.

Лабановіч пачуў нейкае засмуччынне. Скуль яно, ён ня ведаў і сам. Ці не з таго, што панна Ядвісія так радуецца? Як відаць, яе нішчо на прымацоўваць. Гэта гаўнікі на імя няма. Аднак іх здзіліца засмуччынне.

Лабановіч пачуў нейкае засмуччынне. Скуль яно, ён ня ведаў і сам.

КУТОК МОВЫ**Транскрыпцыя беларускіх назоваў і прозвішчаў**

Адным з нашых галоўных заданьняў пішуць «Kastus Kalinouski», (б. 12), трэба — каторы раз паўтараеца ўжо гэта! — было ўжо пісаць «Sierada», а не «Sereda»

з'яўліеніца інфармацыя заходніга съвету ад Беларусі ды аўсім, што зь ёю звязана. Беларуская інфармацыйная акцыя ўжо ад каторага часу праводзіцца ў заходніх мовах, галоўным чынам — у ангельскай, французскай, нямецкай, італьянскай і гішпанскай. У гэтай працы даводзіцца пісаць аб Крыўічах і Эўфрасінні Полацкай, аб Наваградку й Прыляпі, аў Скарыне, Сапегу, Каліноўскім і г. д.

І вось тут, ува весь рост, перад намі ўзымаеца праўлема транскрыпцыі. Як пісаць тое ці іншае прозвішча, альбо той і іншы беларускі геаграфічны назоў у ангельскай, французскай, нямецкай і іншых мовах? Пісаць Bahushevich, Bogushevich, Bahushevich, Bahushevitch, Bahushevitch ці яшчэ як? А прозвішча-ж адно!..

Перад тым, як адказаць на пытаныне «як траба?», гляньмі, як у нас ёсьць. Ужо на аснове тae неўлікае колькасці беларускіх публікацый у заходніх мовах, якія зьявіліся за апошніе дзесяцігодзінне, ды якія даступныя нам, трэба з жахам съцвердзіць, што ў нас валалярны камплектнае бязладзідзе, страшная неспаслаўдзіцца і першынства. Ад абсурда аж ройца навет у самых паважных выданіях. І ўжо найвышэйшая пара, каб хоць з большага ўціхамірць гэту транскрыпцыйную вайну, бо мы самі сабе робім вялікую шкоду ды часьценка не ўяўляем усіх прыкрайных вынікаў лёгкадумства. Адкуль-жа хаос?

Вельмі проста. Адтуль, што адны трываюцца фанэтычнае (гукавае) транскрыпцыі (яны пішуць: Yanka, Chamushevich, Schitschara і г. д.), а іншыя прыстаўкоўцаюцца транслітрацыю, г. зи. пішуць беларускай лацінай: Janka, Čamushevich, Ščata і г. д.) з дыяктычнымі значкамі ці близь іх; часта гэта залежыць ад друкарні, а не ад выдаўцоў. Але было-бы поўбяды, каб на гэтым справа канчалася. Транскрыпцыяне бязладзідзе паглыбліеца аднак тым, што, з вельмі неўлікімі вынікткамі, у сэрэдзіне аднаго прынцыпу, у ваднай кніжцы ды на аднай бачынцы, дапускаюцца недапушчальныя речы.

Прыкладам, калі др. Я. Станкевіч піша: «Навуковыя Таварысты... Скарыны», дык мусіў-бы быць пасыльдзіным і ў пісані Скарыны паангельску — г. зи. пісаць «Skaryna», а не «Skoryna». Ен-жя на піша паангельску «Smolensk», а «Smalensk» (Гл. ягоную «Ethnographical and Historical Territories...», New York, 1953, б. 11).

Калі аўтары брашуры «Bielorusia» (па-гішпанску) пісалі «Usiaslau» (б. 24), дык мусілі-б пісаць «Usievalad», а не «Vsievalad» (б. 25 і інш.); калі пісалі «Jahajlo» дык-жя «Uladyslau», а не «Vladyslau» (б. 26). Калі аўтары брашуры «Bielorusie» (па-французску) пісай «Sapieha», дык траба было ставіць і «Leu», а не «Lev» (б. 10) і.

Нацыянальная вызвольні - адраджэнскія ідэі...

(Заканчэнне з 2-ой бач.)

Крытык Бэндэ пісаў пра Купалу ў 1930 г. наступнае:

«Будучыня Беларусі марылася паэту дзяржаваю беларускага народу. Ідэя будучыні Беларусі Купалы на выходзіць з рамак буржуазна-дэмакратычнай дзяржавы ў нацыянальны афарбóўцы».²⁹

Адзін з кіраўнікоў ЦК КПВ, Дзякаў, у 1932 г. характарызуваў Купалу, як падпашага «пад упłyў беларускага буржуазнага нацыянализму», апнінчыўшыся «у палоне буржуазных беларускіх нацыяналістіў, якія зрабілі ўсё магчымае, каб зачыніцца паэту варожым рэвалюцыі

Падобных прыкрайных баличак нам тара было-бы ўжо пазбыцца!..

Назираеца ў нас таксама яшчэ одна дзіўная манера «ашляхочвацца» ў заходніх мовах. Якая карысць, прыкладам, «Сідуру» пераліцоўваць на «Seduro» (замест «Siadura»)? Такая «транскрыпцыя» на мае найменш патрэбы іл апраўдання. У бібліографічн-же дачыненіі гэта ўносіць шкодную блытаніну. Напрыклад, у бібліятчных каталётах (і ў публікаціях) «Siadura — Беларус» пойдзе ў вадно месца, «Seduro — Амэрыканец» — у другое, а «Сіадуро—Расеец» — у трэйце. Якім чынам неабазнаны шукальнік прака гэтага аўтара павінен дагадацца, што адну ў туло-ж асабу траба шукаць у трах розных месцах?

Абсцца прынцыпы транскрыпцыі — марфемічны і транслітэрacyjны — маюць свае добрыя й благая бакі. Мы

(Заканчэнне на 4-ай бач.)

павуціннем, тримаць яго ў сваіх контрольных лапах».³⁰

Літаратурная савецкая энцыклапедыя даводзіць, што:

«Палітычны ідэалы Купалы на выходзіць з рамак нацыянализму ў буржуазнага дэмакратызму «нашануцца»... У творчасці паэты пераважае нацыянальны вясковая абмежаванасць; Купала супрацтаваў селяніні — гораду, Беларус — небеларусу, ідэялюзе патрыярхальна-фадальнае мінулае Беларуска—Літоўскі Русі часоў «войска Усяслава», абаране «самабытнасць беларускага народу» і затушоўвае клясавую барацьбу на Беларусі... У першых пасыяровлюючых вершах (1918) Я. Купала ўбесьць на палоне беларускага нацыянализму. Гэты працяглы й хвараблівы прайдзіць у творчасці Купалы за варшыўся актыўна нацыянальны драмай «Тутгішыя» (1922)... Творчасць Купалы... або выражай ідэяльгію часткі дробнай буржуазіі і гарадзкой нацыянальнай інтэлігенцыі, ... або адлюстроўвае буржуазна-кулацкія нацыянальныя настроі».³¹

У той-жэ энцыклапедыі абінавачаны ў «надцомашчыне» быў і Я. Колас. У ягонай пісме «Сымон Музыка» была выкрыта буржуазна-нашаніцкая ідэя ал мэсыянскай ролі беларускай інтэлігенцыі; у зборніку вершы «Водулль» — «цярэшкі шэршаг варожых выпадаў супраць савецкай улады». Яму закідаеца, што ён доўгі час стаяў у баку ад савецкай тэматыкі, што ў «Сымоне Музыке» ідэялюзе мінулае

Беларусі, падае «сэнтимэнтальна-народніцкія ў этнографічныя настроі».³²

Савецкія крытыкі з часапісу «Польмя Рэвалюцыі» пісалі пра Коласа наступнае: «Колас знаходзіцца ў палоне буржуазн-лібральных, нацыяналістичных ідэяў «Нашай Нівы», разглядае барацьбу за нацыянальнае вызваленне, як шавіністичную барацьбу між народамі. У пісме «Новая Зімля» ў некаторых лірчных адступленнях Колас гаворыць пра сваю бязъменную любоў да... роднага краю...», якія «становіцца збройні руках ворагаў радзімы — буржуазных нацыянальстых».³³

Крытык Бэндэ, пішуць пра Коласа, назначаў, што:

«Апівачы „Родны мадонкі“, Якуб Колас перамогу рабочае класы ў установленыя працягларскай дiktатуры на Беларусі ўспрымае як зъмену аднаго прыгніцяца другім, як працягваць не стары песьні».

Кавалі другія,

А ланцуг той самы —
Песьні ўсё стары
Неадхытат гамы».³⁴

Гэтак трывалі й мужна вяліктыннае барацьбу супраць бальшавізму два волаты беларускай нацыянальной культуры — Янка Купала і Якуб Колас — будучы вернымі нацыянальна-вызвольным руху».³⁵

¹⁷ «Правда», 21.8.1946.

¹⁸ Асабліва вылучаўся тутак аматарскі тэатр К. Буйніцкага, створаны ў Вільні, што аб'ехаў з нацыянальнымі беларускімі выступамі значную частку беларускага тэатралізму, усёды выкликічы нацыянальны энтузізм.

¹⁹ Ант. Адамовіч, Якуб Колас у супраціве саветызацыі. Мюнхен, 1955, б. 22.

²⁰ Я. Менскі. Чаму ды як была ўтрана Беларус ССР. «Беларус Зборнік», Мюнхен, 1955, кн. I, б. 18.

²¹ Ант. Адамовіч. Цыт. праца, б. 22.

²² Я. Купала. Наша гаспадарка — верш, 1918 г. Газета «Беларус» Нью-Ёрк, 1952 № 5/II.

²³ Я. Купала. Свайм народу — верш, 1918, Спадчына, Менск, 1922.

²⁴ Я. Купала. Паўстаньні за народу нашага... — перш, 1919 Спадчына, Нью-Ёрк—Мюнхэн, 1955.

²⁵ Я. Колас. Беларускаму люду — верш 1921. Цытуецца паводле часапісу «Севакік», 1947, № 1, б. 56.

²⁶ Я. Купала. Акоў паломнікі жаўдар... — верш, 1926 г. Спадчына. Нью-Ёрк—Мюнхэн, 1955.

²⁷ Я. Менскі. Чаму ды як была ўтрана Беларус ССР. «Беларус Зборнік», кн. I, б. 27.

²⁸ Цытуецца паводле «Шышины» 1950, № 9, б. 40.

²⁹ Цыт. паводле газеты «Беларус» Нью-Ёрк, 1952, № 5/II.

³⁰ Там-же.

³¹ Літаратурная Энциклопедия, Масква, 1931, т. 5, б. 733—734.

³² Там-же, 1934, т. 7.

(Далей будзе)

Мікола Куліковіч

Прыдарожны крыж у Браслаўшчыне

Із збору др. Гоція

— Нэгрусь, мілы мой Нэгрусь! — казала яна і лашчыла сабаку, прытлумішы да яго сваю шчаку: — Мы разлучымся з табою на цэлую два тыдні!

— Тым прыемнай будзе часіна спатканія пасыльня разлуки, — сказаў Лабановіч і ўстаў. Ну, жычу вам усяго найлепшага: шчасльіва заехаць, весела гуляць і лёгка перанесці разлуку з тым, аб кім так непакоіца ваша сэрца.

Гаворачы гэта, Лабановіч чуў нейкую крыўду, і, як ні сіліўся захаваць яе, гэта крыўда вызначалася на яго твары.

— Куды-ж вы? — спыталася Ядвісія.

— У мяне, бачыце, ёсьць адна работа. Вам-же траба ў дарогу — я буду вам занімаць... Бывайце здаровы!

Ядвісія нічога не сказала. Яна толькі вінавата і як-бы пужліва заглядала яму ў очы. Можа, яна каялася ў сваім апошнім, праўда, грубаватым жарце, але прызнацца ў гэтым чымусь не хацела.

— А можа, вы заўтра пройдзецеся з намі на разъезд? — спыталася Лабановіч Габрынька.

— Нашто турбуюца пана настаўніка? — прамовіла Ядвісія. Татка заўсёды пасылае з намі лясыніка Рыгора.

Што гэта? Новы абрараз, ці панна Ядвісія праства ня хоча яго кампанії? А можа, яна на хача мець съветкі свайго спатканія з Сухаварэвым?

Вясёлы настрой пакінуў Ядвісію, і яна засталася маўкліва, замкнёна.

— Зразумела, — сказаў Лабановіч, — панне Ядвісія будзе прыемнай пайсці ў кампаніі Рыгора і Нэгруся, які на пэўную санавацца ў праважатыя.

Пачуўшы сваё імя, Нэгрусь у здаваленіі колькі разоў вільну хвастом.

Лабановіч разъвітаўся і вышаў. На душы ў яго было цяжка і смутна. Ясна, што Ядвісія насымхаетца зь яго. А калі і зварачала на яго ўгаву, то толькі з тae прычыны, што тут — глуш, жывога чалавека няма. А ён, як неразумнае дзіця, на бачыць нічога. Ён сам наводзіў на сабе прыемны туман сама-зманства, ён сам закалыхваў сябе ружовыі думкамі і салодкім лятуцінем. Ну, што-ж? Траба глыбей увайсці ў сябе.

— Нэгрусь, — думаў ён, — гэтак далей жыць нельга. Апрача школы і чыста асабістых інтарэсаў, ёсьць яшчэ і другія — чиста

грамадзянская авабязкі. Траба бліжэй стаць да народу, прыгледзеца,

Транскрыпцыя беларускіх назоваў і прозвішчаў

(Заканчэнне з 3-й бач.)

стаймо перад дылемай: з двух дрэных трэба ўзяць лепшае. На нашу думку, тэра браць другі выхад — беларуская назоваў пісаць беларускай лацінай.

Прынцып фанетычнае транскрыпцыі добры тым, што ён перадае (частково) гукаўы бок назову, але адначасна цягне за сабой страшны хаос у пісаныні аднаго й таго-ж назову (прозвішча) з прычынай адсутнасці адзінага міжнароднага альфабету й дыяктычных значкоў. Гэтак, прыкладам, «Луцкевіч» будзе і «Lutskievich» (англ.), і «Loutskevitch» (фр.), і «Lutzkewitsch» (ням.). Прывмы, будучы дакладным, усе трэны ўзнікненія хвалышыўся. Дык чаму на пісаць ува ўсіх выпадках «Luckievič»? У назовах (пісаных) важна больш форма напісаныя, чымся вымова, якая так ці юнакі ніколі дакладна не перадаецца (ды ўрэшце, тут не філялігія). І, калі пайшло на тое, дык на «Bats'kaushchynie» любы Амэрыканец можа язык зламаць. Для яго куды важней ведаць, што гэта — «The Fatherland». Калі-ж хто хоча, дык нахай, побач беларускія формы пісаныя, падае ў дужках вымову ў вадзведнай транскрыпцыі. Затое мы ўнікнем тых кэркаломніх камбінацый, як «Bats'-kaushchyna», «Alyakhnovich» ці «Bartschuscheusk» і падобных.

Уявем, што нам прышлося-б выдаць дзялінку інфармаціі Захаду сымсі з каронекімі зацемкамі (паралельна ў двух мовах — паангельску і панамецку) беларускіх прэсавых воргану апошнія саракодзьязі. Дык што — будзем пісаць «Sharsten», а пад гэтым — «Scharsten», ці як?

Тут вельмі важна адцеміць, што народы, якія карыстаюцца лацінай, перадаюць свае прозвішчы ў географічных назовы ў іншыя мовы (таксама з лацін-

думку, трэба абыходзіцца без «дуплікатаў і пісаць: „Н. Niamuha“ без „G. Nyamiga“, „A. Jalovič“ без „A. Yalovicih“, „V. Budimer“ без „V. Budimer“, „V. Panusevič“ без „V. Panutsevich“ і г. д.

Таксама дзіўным выглыдам прытарноўванне ангельская фанетычнае транскрыпцыі ў нямецкай і французскай мовах (гл. беларускі «Зборнік», кн. I, бб. 180—182). Бо, калі пішацца «Stankievich», каб Амэрыканец ці Ангелец вымайялі менш-больш «Станкевіч», дык Немец пры гэткім транскрыпцыі, павінен быў чытаць «Штанківіх» ці прынамсі «Штанкевіх», а Француц — «Станкевіш»...

Неапрайданая таксама транскрыпцыя праца сп. Адамовіча й Панчуцівіча на канцы книжкі ў ваддзеле «Institute Publications». Калі ўсходзі ў зносках кніжнага тэксту беларускіх назовы праца падаюцца беларускай лацінай, дык пашто тады пісаць: «Yakub Kolas i supratisive... і г. д.»? Гэткі способ патрабен Рәсейцам ці пісцамі пабеларуску: Ilnatouski, Łukievič, Naša Niva, Nihamada, Maladečna, Svišč i g. d.

Але першы блін комам. Таму не абыйтлося ѹ туз прыкрасі непаслыядоўнасці, якую трэба будзе выкарэвашыць у наступных кнігах «Зборніка». Тут звернем увагу на асноўнае:

Калі ў тэксце кнігі мы знаходзім, прыкладам, Maladečna, Nišviž, (б. 35), Roliack, Orša, (б. 54), Rečysca, Baranovičy, (б. 85), Biarezina, (б. 110) і г. д., дык на карце БССР (б. 29) ўсё яшчэ фігуруюць расейска-ангельскія: «Molodečno, Nesviž, Polotsk, Orša, Rečysca, Baranovičy, Berezina і г. д. Трымаючыя лібога прынцыпу ў пісаныя назову, гэткае звязвічча неапрайданае. Як неапрайданыя таксама на бач. 83 «Algier, Jahajla (Jagiella), Zygmunt» замест «Algier, Jahajla, Žyhmont».

Урэшце, нікік нельга моўчі прысыці міма «паралельнага» пісаныя рэдактарам «Беларускага Зборніка» прозвішчаў... сваіх супрацоўнікаў. На нашу

Я. Запруднік

Каб як-небудзь дачакацца дзесятага году

РЭДАКЦЫЯ: Ветліва працу Паважаную Рэдакцыю «Бацькаўшчыны» не адмовіць і мне кусочку чацвертае бачынкі. Запраўды мне неяк сумна зрабілася прачытаўшы ліст ці артыкул сп. Б. Грыба да Рэдакцыі. Таму, каб вывязацца з аваўязкаў, съплюшыся, пакуя яшчэ на вылещала думка з галавы ды ахвота апісаць вялікі падзеі тут у нас.

*

Я ня пісменык ды галава мая ня гэцэла выдумак, ўсё-ж такі хочацца на-пісаць. Бо і сп. Б. Грыб дадаў мне ахвоты. Пачну папростаму, як умею. Вось яно так. Нашыя людзі, асабіўства мы ў чашай тороніцкай калёнії, вялікія пашырэты. Колкі мы пакутуем для нашае мілае й любае Бацькаўшчыны! Усё роўбім, что ў нашай магчымасці, аддам душу сваю для яе, навет і цела. Нашыя арганізацыі моцныя, а нашая парахвія яшчэ больш. Усё пабудавана на моцнай і здаровай падвалине — патрыйтыве. Адзін дом, які мы купілі, гэта ўжо не малы наш высілак. Цяпер наш цэнтр, беларускі цэнтр, знаходзіцца ў Беларускім Доме, як мы я назвалі; тут адбываючы ўсё нашыя падзеі.

І я дзіва, што ў нашым цэнтры праца кіпіц. На месцы мы маем сваіх дахтароў, настаўнікі, журналисты, кіраўнікі моладзі ды іншых нацыянальна сьевадальных патрыётаў, — сямейных і нежакнатых. Бяспечна, у кожным грамадзтве наўчонікі займаюць перадавыя пашыркі, дыў нашыя на съпіць. Яны высунуліся на франтавыя лініі змагання за Бацькаўшчыну. Весь для прыкладу: азін з іх падаўся на ўсход ад цэнтру і лічыць колькі пратонаў і электрону ў ўсіх атамах, а другі падаўся на заход і заглядае ѹ сэрыя людзкіх. Хто зможа закінуць ім, што яны няробіць? Безумоўна, яны наўчоны, таму не выпадае ім змайкоўчы ўсім іншым. Гэтыя людзі незаменныя ў беларускім грамадзтве.

Усім у нас працы хапае ды ўсе нашыя дзеячы-патрыёты шырыа бяруцца да яе. Усі яны пільнуюць, каб праца ішла на перад ды каб расла беларуская культура. У канцыялары паўнісенька рознае патеры ляжыць. Там можна знайсці

горбы «Бацькаўшчыны», «Беларуса» ды іншых выданій, — не па адным эгзэмплярам, а па 20 і 50. Хай схаваецца сп. Галубіцкі з сваім прапанаваніем ў «Бацькаўшчыне». Намін траба, як піша ён, «кметы дапасоўваць да сілаў». але сілы — да мэтаў. За грамадzkім дзеячам, — старшынамі, скаратарамі, скарнікамі, рефэрэнтамі ды іншымі, не разьмініцца ў доме. Кажны з іх куды-сцяліца: па справах, на паседжаніях дзяячы-патрыёты шырыа бяруцца да яе. Усі яны пільнуюць, каб праца ішла на перад ды каб расла беларуская культура. У канцыялары паўнісенька рознае патеры ляжыць.

Але наша партыя на траціць надзеі. Замест таго, каб махнучь рукой ды скажаць з горычай, што сівінія засцёбліца застасцца сівінінай, і ёй ніколі на ўціміць высокі і далекасякіх мэтай камунізму, партыя павяляла рапушча змаганье з сівінічай абыякаўасціцай да будовы камунізму. Першымі крокамі былі дырэктывы ЦК КПСС, дзе сівініям загадаўца размножацца тайсціцца пастаханаўску — з тым, каб у найбліжэйшай будучыні скласці 50% мяса ў СССР. Другім крокам была інсіцыяцыя гэтак званага звароту калгасынікай Варонескай вобласці да ўсіх працаўнікоў сельскай гаспадаркі СССР. Вось-ж, калі хто ўсё яшчэ вербыць партыі і пра-
гандзіць, дык пакаленіе аднаго

— ён ужо наважваецца не запальваць сівінікі сабе, як быццам гэта не ягоны абавязак, а чакае, пакуль хтосьці злытуеца ды зробіць за яго. Чаму-ж яму не запаліць іх за адным замахам, калі ўжо кадзіла сабе распальваць? Замест аднаго сярніка страціць, дык праз яго траба — два. Наш съвітар зайдёды кудысьці съплюшыацца, таму рана Службы Божай пачынаюцца. Калі не прыйдзеш у Царкву, дык ён ужо сів. Эвангельле чытае або з сів. Дарамі выходзіць. Страшна, жудасна! З назноснымі цяжарамі на душы, зівілікім болем у сэрцы глядзіш на магістрап і съвітара, што яны размінуліся з сваім пакліканыем.

У мене ўсё-ж такі ёсць думка: мы яшчэ наўчавуцца наўчавыцца на душы, зівілікім болем у сэрцы глядзіш на магістрап і съвітара, што яны размінуліся з сваім пакліканыем. Калі сярнікі съплюшыацца, паводле разыўкі, дык я не пакажам, якімі сціхіямі, што зівілікім болем у сэрцы глядзіш на магістрап і съвітара, што яны размінуліся з сваім пакліканыем.

М. Грыбок

Фэльетон

Дадатковая нагрузкa

Апошнім часам савецкая прапаганда засцёбліца справа з гэтым стаяла добра. ці прынамсі пасэрдна.

У закліку так і стаіць: «... калгасы ў сівінікі паводле засцёбліца адстаюць у вытворчасці мяса». Але партыйнае

кіраўніцтва самыя сівінікі засцёбліца

загадаўца размножацца тайсціцца пастаханаўску — з тым, каб у найбліжэйшай будучыні скласці 50% мяса ў

СССР. Другім крокам была інсіцыяцыя гэтак званага звароту калгасынікай Варонескай вобласці да ўсіх працаўнікоў

сельскай гаспадаркі СССР. Вось-ж, калі хто ўсё яшчэ

вербыць партыі і пра-
гандзіць, дык пакаленіе аднаго

загадаўца размножацца тайсціцца пастаханаўску — з тым, каб у найбліжэйшай будучыні скласці 50% мяса ў

СССР. Другім крокам была інсіцыяцыя гэтак званага звароту калгасынікай Варонескай вобласці да ўсіх працаўнікоў

сельскай гаспадаркі СССР. Вось-ж, калі хто ўсё яшчэ

вербыць партыі і пра-
гандзіць, дык пакаленіе аднаго

загадаўца размножацца тайсціцца пастаханаўску — з тым, каб у найбліжэйшай будучыні скласці 50% мяса ў

СССР. Другім крокам была інсіцыяцыя гэтак званага звароту калгасынікай Варонескай вобласці да ўсіх працаўнікоў

сельскай гаспадаркі СССР. Вось-ж, калі хто ўсё яшчэ

вербыць партыі і пра-
гандзіць, дык пакаленіе аднаго

загадаўца размножацца тайсціцца пастаханаўску — з тым, каб у найбліжэйшай будучыні скласці 50% мяса ў

СССР. Другім крокам была інсіцыяцыя гэтак званага звароту калгасынікай Варонескай вобласці да ўсіх працаўнікоў

сельскай гаспадаркі СССР. Вось-ж, калі хто ўсё яшчэ

вербыць партыі і пра-
гандзіць, дык пакаленіе аднаго

загадаўца размножацца тайсціцца пастаханаўску — з тым, каб у найбліжэйшай будучыні скласці 50% мяса ў

СССР. Другім крокам была інсіцыяцыя гэтак званага звароту калгасынікай Варонескай вобласці да ўсіх працаўнікоў

сельскай гаспадаркі СССР. Вось-ж, калі хто ўсё яшчэ

вербыць партыі і пра-
гандзіць, дык пакаленіе аднаго

загадаўца размножацца тайсціцца пастаханаўску — з тым, каб у найбліжэйшай будучыні скласці 50% мяса ў

СССР. Другім крокам была інсіцыяцыя гэтак званага звароту калгасынікай Варонескай вобласці да ўсіх працаўнікоў

сельскай гаспадаркі СССР. Вось-ж, калі хто ўсё яшчэ

вербыць партыі і пра-
гандзіць, дык пакаленіе аднаго

загадаўца размножацца тайсціцца пастаханаўску — з тым, каб у найбліжэйшай будучыні скласці 50% мяса ў

СССР. Другім крокам была інсіцыяцыя гэтак званага звароту калгасынікай Варонескай вобласці да ўсіх працаўнікоў

сельскай гаспадаркі СССР. Вось-ж, калі хто ўсё яшчэ

вербыць партыі і пра-
гандзі